

Bilaga 3. Översiktlig sammanställning av de inkluderade studierna

STUDIE	SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGA/-FRÅGOR	STUDIEDESIGN DELTAGARE	RESULTAT
Liljestrand, J. m.fl. (2002). <i>Klassrummet som diskussionsarena</i> . Sverige	Syftet är att undersöka hur planerade diskussioner i klassrummet om kontroversiella frågor i den offentliga debatten hanteras i klassrummet. Forskningsfrågor: Vilka är diskussionernas gemensamma respektive skilda drag? Vilka medel använder läraren för att initiera eleverna att kommentera och ge synpunkter i diskussionernas olika frågor och hur besvarar eleverna lärarens initiativ? Hur gör elever när de utbyter mening med varandra under diskussionerna? Vilka läroprocesser tar form under diskussionerna? Vilka förutsättningar erbjuder diskussionerna för elever att ta del av frågor i en offentlig debatt genom att själva bedöma, pröva och kommentera i anslutning till de olika frågornas innehåll?	Observationsstudie. Klassrumsobservationer i samhällskunskap och religionskunskap på gymnasiet.	Resultatet visar att lärarna har två parallella mål: Att fokusera på elevernas bidrag i den offentliga debatten och att introducera olika frågor i debatten. Detta leder till en komplex roll för läraren, som både ska främja kunskapsutveckling och ibland uppmärksamma vissa värderingar. Slutsatsen är att lärarens auktoritet delvis ges av officiella styrdokument, men att denna auktoritet kan begränsa utvecklingen av en kritisk attityd hos eleverna. Det föreslås att eleverna skulle kunna ges större möjligheter att själva välja diskussionsämnen.
Liljestrand, J. (2017). <i>Education for Citizenship in Swedish RE—Approaches and Dilemmas in Teachers' Talk</i> . Sverige	Syftet är att utforska religionskunskapslärares beskrivningar av dilemman relaterade till deras uppdrag att fostra demokratiska medborgare i svensk religionskunskapsundervisning. Studien tar sin utgångspunkt i att ämnet religionskunskap enligt kursplanen ska främja ett demokratiskt medborgarskap som kännetecknas av social sammanhållning och tolerans mot religiösa och icke religiösa livsåskådningar, men att detta uppdrag kan tolkas olika av olika lärare.	Intervjustudie. Intervjuer med religionskunskapslärare i grundskolan.	Identifierar fyra förhållningssätt hos lärarna samt till dilemman inom dessa: 1) Jämlikhet och det som förenar olika religioner och kulturer: Dilemma: Jämlikhet vs. det särskiljande 2) Skillnader mellan religioner och kulturer, Dilemma: Skillnader vs kollektiva identiteter 3) Alla individers rätt till existentiell utveckling, Dilemma: Individuell frihet vs Social och kulturell kontext 4) Medvetenhet om ideologiska influenser, eleven som aktör, Dilemma: kognitiva aspekter av ideologier vs kroppsliga ritualpraktiker. Studien visar att det är viktigt att synliggöra och skapa medvetenhet för att kunna utforma en nyanserad undervisning – men att denna del av undervisningsuppgiften alltid kommer att innehålla motsägelser.

Kontroversiella frågor i religionskunskap – lärares handlingsalternativ i undervisningen. Systematisk forskningssammanställning 2025:03. Skolforskningsinstitutet, 2025

Flensner, K. K. (2019). <i>Samma konflikter men olika inramning: Kontroversiella frågor relaterade till Mellanösternkonflikterna i religionskunskap och samhällskunskap.</i>	Syftet är att jämföra hur konflikterna i Mellanöstern och ämnen relaterade till dessa konflikter tas upp och diskuteras i skolämnen religionskunskap och samhällskunskap. Forskningsfrågor: Finns det någon skillnad i innehållet mellan undervisning i religionskunskap och samhällskunskap, och i så fall vilken? Vilka implikationer har ämnets inramning för vilka diskurser och perspektiv som dominerar och vad som därmed är möjligt att lära sig?	Observations- och intervjustudie. Intervjuer med religionskunskaps- och samhällskunskaps-lärare, samt med elever på gymnasiet.	Inget av skolämnena har något särskilt fokus på aktuella händelser. I båda ämnena tenderar lärarna att undvika frågor som kunde väcka starka känslor hos eleverna. Lärarna i religionskunskap tonar ner konflikterna och fokuserade på mer universella frågor, medan samhällskunskapslärarna är intresserade av formell konflikthantering. Om frågorna uppfattas som kontroversiella beror på elevernas erfarenheter. Lärarna har olika strategier för att undervisa om kontroversiella ämnen.
K. Flensner, K., m.fl. (2019). <i>Jihadists and Refugees at the Theatre: Global Conflicts in Classroom Practices in Sweden.</i>	Syftet är att undersöka hur teaterföreställningar kan användas som en resurs i undervisning om känsliga och religiösa och/eller politiskt komplexa frågor i ämnet religionskunskap på gymnasiet.	Etnografisk studie. Observation av lektioner och teaterföreställningar, individuella intervjuer med gymnasielärare i religionskunskap och med gymnasieelever. Fokusgruppsintervjuer med elever.	Studien visar att lärarnas syfte med att ta elever till teatern var att ta upp aktuella kontroversiella frågor genom ett annat tillvägagångssätt än vanlig undervisning. Eleverna är delade i sina åsikter, vissa anser att teaterföreställningen gav utrymme för att ta upp kontroversiella frågor som inte tidigare hade behandlats i undervisningen, medan andra anser att teaterföreställningen är normativ och att det finns få möjligheter att uttrycka egna åsikter.
Lockley-Scott, A. (2019). <i>Closing down the Discussion: Is a Classroom a Conducive Space for Religion Related Dialog? A United Kingdom Based Case Study.</i>	Syftet är att undersöka möjligheter och begränsningar för religionsrelaterad dialog i brittiska klassrum. Artikeln fokuserar på faktorer som kan underlätta eller begränsa dialogen, inklusive utbildningspolicys, lärarkompetens och elevers upplevelser. Artikeln kopplar till ett sammanhang där skolor alltmer används som verktyg för att motverka extremism, vilket påverkar både lärare och elevers förmåga att diskutera religion öppet.	Fallstudie på flickskola i Storbritannien (11–18 år). Enkäter med elever och lärare, samt intervjuer med lärare.	Klassrummen blir i allt högre grad en plats där religionsrelaterad dialog begränsas. Detta beror på nationell utbildningspolitik, skolmiljö och klassrumsdynamik. Lärare känner sig osäkra på hur de ska hantera diskussioner om religion och extremism av rädsla för att missförstå eller felaktigt anmäla elever. Många lärare upplever att de saknar tillräcklig utbildning för att skapa trygga samtalsmiljöer om kontroversiella ämnen. Muslimska elever känner sig särskilt utsatta och upplever att de riskerar att bli felaktigt associerade med extremism.
Sverige			
Sverige			
Storbritannien			

Kontroversiella frågor i religionskunskap – lärares handlingsalternativ i undervisningen. Systematisk forskningssammanställning 2025:03. Skolforskningsinstitutet, 2025

Flensner, K. K. (2020). <i>Teaching controversial issues in diverse religious education classrooms</i> . Sverige	Syftet är att analysera hur vissa frågor som anses kontroversiella i den offentliga debatten representeras i religionskunskapsundervisningen i en svensk mångkulturell klassrumspraktik, där majoriteten av eleverna har muslimsk bakgrund.	Etnografisk studie. Klassrumsobservationer av lärare och elever i ämnet religionskunskap på en gymnasieskola.	Resultaten indikerar att olika tolkningar av religiösa berättelser och religiöst motiverade regler, högtider, syn på förlåtelse, konflikten Israel – Palestina och abort – betraktas som öppna politiska frågor i klassrummet och undervisas om på ett öppet, icke-direktivt sätt. Frågor som presenteras som klagande är värderingsorienterade ämnen relaterade till kvinnlig könsstympning, tvångsäktenskap, barnäktenskap och jämställdhet. Argumenten som stödjer dessa värderingar är huvudsakligen förankrade i religion.
Löfstedt, M. (2020). <i>Konstruktiv religionskritik och religionsundervisning</i> . Sverige	Syfte är att undersöka och analysera hur lärare i religionskunskap resonerar om och hanterar religionskritik som kontroversiellt tema i undervisningen. Studien utgår från att ämnet religionskunskap ska bidra till ökad kritisk religionslitteracitet, dvs att eleverna ska utveckla sin förmåga att kritiskt granska religioner och livsåskådningar.	Observations- och intervjustudie. Klassrumsobservationer av lektioner i ämnet religionskunskap, samt intervjuer och enkäter med religionskunskapslärare i högstadie- och gymnasieskolan.	Studien visar att lärare måste hantera två typer av religionskritik: 1) En sekularistisk kritik som tenderar att vara negativ och oförstående gentemot religiösa trosföreställningar och praktiker, 2) Kritik mot problematiska sidor av religion riktar sig mot religiösa uppfattningar och bruk som strider mot demokratiska värderingar och skolans värdegrund. Lärare står inför utmaningar när det gäller att hantera både sekularistisk kritik och problematiska sidor av religion. Det finns en rädsla för att ta upp känsliga frågor och en osäkerhet om hur de ska hanteras. Detta uttrycker behov av fortbildning i hur man kan hantera kritiska perspektiv på religion i klassrummet.
Toft, A. (2020). <i>The Extreme as the Normal; Binary Teaching and Negative Identification in Religious Education Lessons about Islam</i> . Norge	Studien undersöker hur representationer av islam i media påverkar religionskunskapsundervisningen i Norge, samt hur pågående mediedebatter om islam strukturerar och påverkar undervisningen om samtida islamiska praktiker. Syftet med studien är att analysera hur användningen av mediedebatter villkorar fokus i undervisning i religionskunskap på vissa samtida praktiker inom islam genom att begränsa vilka positioner och åsikter som anses vara relevanta för den aktuella frågan.	Fallstudie. Observationer av lektioner i ämnet KRL: kristendom, religion, livssyn och etik (motsvarande religionskunskap) på gymnasiet, intervjuer med gymnasielärare och insamling av pedagogiskt material.	Studien visar hur mediedebatter och representationer av islam starkt påverkar innehållet i religionskunskapslektionerna, även när lärarna försöker nansera bilden av islam. Fokus på sensationella och kontroversiella aspekter av islam förstärks genom användningen av mediematerial, vilket leder till att extrema åsikter framstår som normala. och att kontroversiella åsikter och praktiker i islam får större fokus. Detta resulterar i att extremism och kontroversiella frågor framstår som normala inom islam. Mediarepresentationer påverkar också strukturerna för hur religion diskuteras.

Kontroversiella frågor i religionskunskap – lärares handlingsalternativ i undervisningen. Systematisk forskningssammanställning 2025:03. Skolforskningsinstitutet, 2025

Lindström, N. & Sullivan, K. P. (2021). <i>Wayfinding Through Disrupting Controversies in the Religious Education Classroom: Teachers' Views</i> .	Syftet är att problematisera religionskunskapslärares konstruktion av kritiska incidenter när de närmar sig kontroversiella frågor i klassrummet, samt att undersöka hur lärarnas lyhördhet och färdigheter påverkar deras hantering av dessa incidenter utifrån perspektivet "wayfinding". Artikeln undersöker även hur kontroversiella frågor kan utmana eller bryta mot rådande ideal, normer och värderingar i en given kontext.	Intervjustudie. Intervjuer med religionskunskapslärare på högstadiet.	Lärarna ser inte någon fråga som kontroversiell i sig, utan menar att det kontroversiella skapas via elevernas bakgrund och den specifika klassrumskontexten. Klassrum med ökade heterogena elevgrupper gör att fler frågor i dag uppfattas som kontroversiella jämfört med tidigare. Lärarna använder olika strategier: att sträva efter balans och neutralitet och att uppmuntra eleverna att fatta självständiga beslut. Lärarna måste kunna navigera komplexa och mångkulturella klassrumsmiljöer och hantera konflikter och starka känslor på ett konstruktivt sätt.
Saetra, E. (2022). <i>An Empirical Moral Philosophy Perspective on Classroom Discussions of Controversial Issues</i> .	Syftet med studien är att analysera och diskutera två empiriska frågor: (1) Vilka goda/bra normer/värden konstituerar bildande diskussioner om kontroversiella frågor? (2) Hur konstrueras dessa värden i tid och rum? Studien syftar också till att diskutera de normativa implikationerna av de empiriska fynden. Studien utgår från hur lärare och elever konstruerar och upplever mål och värden i klassrumsdiskussioner om kontroversiella frågor.	Intervjustudie. Intervjuer enskilt och i grupp med lärare och elever på gymnasiet i skolämnen KRL (motsvarande religionskunskap) och samhällskunskap.	Resultaten visar att diskussioner om kontroversiella frågor har flera mål och drivkrafter, inklusive kunskapsproduktion, perspektivtagande, emotionellt engagemang och respektfullt beteende. Studien betonar att lärare måste kunna göra reflekterande bedömningar om vad som utgör acceptabla mål och vilka åtgärder som bör vidtas för att uppnå dessa mål.
Fancourt, N. & L. Guilfoyle (2022). <i>Interdisciplinary Perspective-Taking within Argumentation: Students' Strategies across Science and Religious Education</i> .	Studien undersöker hur elever förstår och tillämpar perspektivtagande i argumentation inom skolämnen naturvetenskap och religionskunskap. Forskningsfrågor: 1) Vilka utmaningar har elever med att hantera perspektivtagande i argumentation? 2) Vilka strategier använder eleverna? 3) Hur konstruerar eleverna sina egna argument baserat på perspektivtagande?	Enkätundersökning i grundskolan.	Resultaten visar hur perspektivtagande kan bidra till att utveckla elevernas argumentationsförmåga, få eleverna att använda olika strategier. Studien identifierar olika utmaningar relaterade till de olika skolämnena.
Sverige			
Norge			
Storbritannien			

Kontroversiella frågor i religionskunskap – lärares handlingsalternativ i undervisningen. Systematisk forskningssammanställning 2025:03. Skolforskningsinstitutet, 2025

Widholm, T (2023). <i>Exemples makt – när ett nytt ämnesinnehåll i religionskunskap realiseras i klassrummet.</i>	Studien undersöker hur ämnesinnehållet, ”religion och vetenskap”, som infördes i religionskunskap på gymnasieskolan i Sverige 2011, realiseras i klassrummet. Syftet med studien är att undersöka hur ett nytt ämnesinnehåll i religionskunskap realiseras av lärare och vilka didaktiska utmaningar det är förknippat med. I studien undersöks vad lärare valt att undervisa om, hur undervisningen går till, samt hur lärare resonerar om didaktiska utmaningar i undervisningen om religion och vetenskap.	Observations- och intervjustudie. Klassrumsobservationer och intervjuer med gymnasielärare i religionskunskap.	Studien visar hur lärarna väljer att undervisa om skapelse och evolution, vilket ligger nära det exempel som nämns i ämnesplanen. Detta fokus dominerade undervisningen. Undervisningen om ”religion och vetenskap” genomfördes som ett separat kursavsnitt. Lärarna använde dokumentärfilmer, debattartiklar och egenproducerade läromedel och grupparbeten var en vanlig metod. Lärarna upplevde tidsbrist och stoffträngsel som stora utmaningar, vilket kan göra det svårt för eleverna att förstå de komplexa frågorna. Studien visar att lärarna följer ämnesplanen och undervisar om ”religion och vetenskap” men att de främst fokuserar på skapelse och evolution. Detta kan vara ett uttryck för ”exemples makt”.
Hammer, A. (2024). <i>Kontroversielle temaer og forumteater i KRLE: Et aksjonsforskningsprosjekt om utvikling av kritiskpedagogisk praksis i ungdomsskolen.</i>	Avhandlingen innehåller tre delstudier vars syften är att 1) undersöka hur forumteater och aktionsforskning underlättar religionskunskapslärares (det norska ämnet KRL) handlingsutrymme när det kommer till att hantera kontroversiella frågor i undervisningen 2) undersöka potentialen för demokratiskt lärande inom religionskunskapsundervisning med hjälp av forumteater för att ta upp kontroversiella ämnen 3) undersöka hur användandet av forumteater kan bidra till att skapa en trygg plats för diskussion och reflektion kring homosexualitet inom religionskunskapsämnet.	Aktionsforskningsstudie. Intervjuer, observationer, forumteater och fokusgruppsintervjuer med lärare, elever och annan skolpersonal i grundskolan.	Studien visar hur forumteater som metod bidrar till ökat engagemang, då eleverna blir mer delaktiga och intresserade av diskussioner om känsliga ämnen. I takt med att lärarna blev mer säkra på forumteater som ett pedagogiskt tillvägagångssätt i undervisningen om kontroversiella ämnen, vågade de ta större risker. De blev mindre angelägna om att undvika konflikter och kontrollera elever – och fick därmed större handlingsutrymme. Metoden främjar kritiskt tänkande genom att ge eleverna möjlighet att reflektera över sina egna och andras synpunkter. Dessutom stärker den förståelsen för demokratiska processer, då eleverna får praktisk erfarenhet av principer som yttrandefrihet och respekt för olika perspektiv. Användandet av forumteater i undervisning om homosexualitet bidrar till ökad öppenhet, empati och kritisk reflektion bland eleverna. Resultaten visar att elevernas möjlighet till närhet och distans till ämnet gjorde det mindre obekvämt att diskutera utifrån olika synvinklar. Samtidigt kan forumteatermetoden ha gjort det svårt för studenter som är kritiska till homosexualitet att uttrycka sina åsikter.

Årman, K. (2024). *Bland epor och hijabs: kontroversiella frågor på en högstadieskola i bruksorten.*

Sverige

Syftet med avhandlingen är att generera kunskap om hur kontroversiella frågor kommer till uttryck och hanteras i samhällsorienterande ämnen på en högstadieskola i en bruksort som har genomgått snabba demografiska och ekonomiska förändringar. Utgångspunkten är att skolan har ett demokratiskt uppdrag, men att hanteringen av kontroversiella frågor kan vara utmanande för både lärare och elever, samt att skolor är arenor där kontroversiella frågor ständigt uppstår och måste hanteras. Forskningsfrågor: 1. Hur kommer kontroversiella frågor till uttryck i skolan mot bakgrund av bruksortens förutsättningar, utmaningar och pluralitet? 2. Hur (re)agerar elever på skolans arbete med kontroversiella frågor i den löpande vardagen och i klassrummet? 3. Vilka förhållningssätt och praktiker kan identifieras i arbetet med kontroversiella frågor?

Etnografisk studie. Observationer i klassrum, korridorer och högstadieskolans gemensamma ytor, intervjuer med elever och skolpersonal.

En av de centrala slutsatserna är att elever efterfrågar öppna diskussioner om kontroversiella frågor, men att skolan ofta undviker dessa ämnen av rädsla för konflikter. Eleverna upplever att vissa ämnen, särskilt de som rör religion, migration och könsroller, inte diskuteras tillräckligt öppet, trots att de är närvarande i deras vardag. De lärare som aktivt tar sig an dessa frågor och skapar en trygg miljö för diskussion (det som författaren kallar ”radikal vuxenhet”) bidrar till att stärka elevernas kritiska tänkande och förståelse för olika perspektiv. Däremot finns det en risk att vissa lärare undviker känsliga samtalsämnen för att slippa konflikter, vilket kan leda till att elever i stället söker svar utanför skolan, exempelvis i sociala medier eller i vänskapskretsar där åsikterna kan vara mer polariserade. En annan viktig slutsats är att identitet och bakgrund påverkar hur elever tolkar kontroversiella frågor. Exempelvis blir frågor om slöjbärande, svensk kultur och invandring ofta laddade, eftersom eleverna kopplar dem till sin egen eller sina klasskamraters identitet. Detta leder till att vissa ämnen blir känsligare än andra beroende på vilka som är närvarande i klassrummet.